

ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย

พรสวรรค์ นันทวัน*

ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยตั้งมา 9 ปีเศษ มีวัตถุประสงค์เพื่อชักชวนให้ประชาชนแสดงความจำนงบริจาคดวงตาเมื่อเสียชีวิตแล้ว เก็บและจ่ายดวงตาของผู้บริจาคให้แก่จักษุแพทย์ และประสานงานช่วยให้ผู้ป่วยด้วยโรค cornea พิการบางชนิดได้รับการผ่าตัดเปลี่ยน cornea จนปัจจุบันมีผู้แสดงความจำนงขอบริจาคดวงตทั้งสิ้น 58,279 ราย ได้รับดวงตามาแล้ว 320 ดวง ได้จ่ายให้แก่จักษุแพทย์ของโรงพยาบาลต่างๆ ในประเทศไทย 290 ดวง ประเทศบังกลาเทศ 4 ดวง และประเทศเกาหลี 2 ดวง

การผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตา (Keratoplasty) คือการทำผ่าตัดเอา cornea ส่วนที่ขุ่น หรือส่วนที่เป็นโรคบางชนิดออก แล้วเย็บ cornea ซึ่งได้จากที่อื่นใส่แทน

การทำผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตา เริ่มทำกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2367 โดย Reisinger แต่เป็นการทดลองทำในสัตว์ หลังจากนั้นก็มีผู้พยายามทำการผ่าตัดนี้เรื่อยมาโดยเชื่อกันว่าจะสามารถใช้ cornea จากสัตว์ เช่น กระจ่าง หมู และแกะมาเปลี่ยนให้คนได้ ในปี พ.ศ. 2387 Kisseam ได้รายงานผู้ป่วยรายแรกที่ทำการผ่าตัดเปลี่ยนตาโดยใช้ cornea ของหมู แต่ปรากฏผลว่า cornea ของหมูที่นำมาใส่ให้ผู้ป่วยนั้นขุ่น Sellerback (พ.ศ. 2421) เป็นคนแรกที่นำ cornea จากศพคนมาทำเปลี่ยนให้ผู้ป่วย จากนั้นก็มีผู้

ทำผ่าตัดโดยวิธีนี้เรื่อยมา และปรากฏว่าได้ผลดี ในประเทศไทย เริ่มมีการผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตาครั้งแรก โดยนายแพทย์กอบชัย พรหมินทะโรจน์ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2503

สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้การทำผ่าตัดเปลี่ยนกระจกตา ดำเนินไปได้ก็คือ ต้องมี cornea จากศพคนตายมาใช้ จึงมีผู้พยายามจัดตั้งศูนย์ดวงตา (Eye Bank) ขึ้น เพื่อชักชวนให้ประชาชนบริจาคดวงตาให้ศูนย์ดวงตา เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว เพื่อนำ cornea ไปใช้ในการทำ keratoplasty เมื่อ พ.ศ. 2493 ได้มี Eye Bank ก่อตั้งขึ้น ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนในประเทศไทยศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2508 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

* ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย

1. โฆษณาชักชวนให้ประชาชนแสดงความ
จำนงบริจาคดวงตาเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว
2. เก็บ cornea ของผู้บริจาคที่ถึงแก่กรรม
แล้วนำไปมอบให้จักษุแพทย์โดยไม่คิดมูลค่า เพื่อ
ให้นำไปรักษาผู้ป่วยที่ cornea พิกการ
3. เป็นศูนย์กลางประสานงานช่วยเหลือให้
ผู้ป่วยซึ่ง cornea พิกการได้รับการรักษาโดยจักษุ
แพทย์

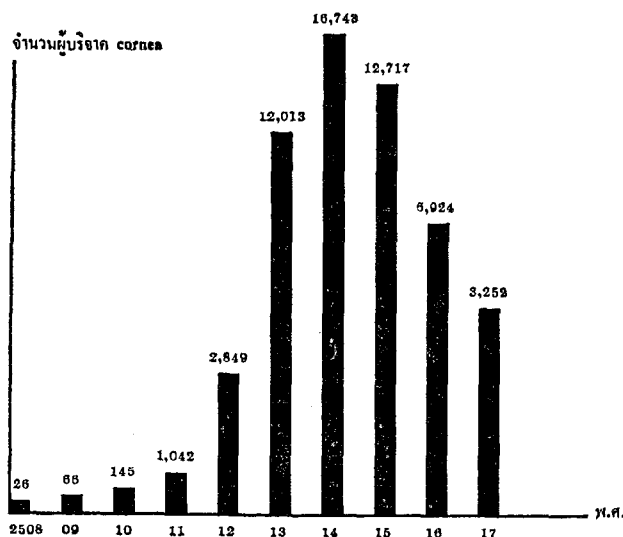
ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยตั้งอยู่ ณ ตึกบริพัตร
ภายในบริเวณโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ การ
บริหารงานของศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยดำเนิน
การโดยคณะกรรมการที่สภากาชาดไทยเป็นผู้แต่งตั้ง

ตั้งจำนวน 30 ท่าน ประกอบด้วยจักษุแพทย์ นัก
สื่อสารมวลชน นักสังคมสงเคราะห์ ทหาร และ
ทนายความ เป็นต้น กรรมการศูนย์ดวงตามีวาระ
2 ปี ประธานกรรมการศูนย์ดวงตาในปัจจุบันนี้
ก็คือ ศาสตราจารย์นายแพทย์กอบชัย พรหมินทะ
โรจน์

ผลงานของศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย

ก. การชักชวนให้ประชาชนแสดงความ
จำนงบริจาคดวงตาเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว
ตั้งแต่มีศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทยมาจนถึงสิ้น
เดือนกันยายน พ.ศ.2517 มีประชาชนแสดงความ
จำนงบริจาค cornea ทั้งสิ้น 56,279 ราย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แสดงจำนวนผู้บริจาค cornea

วิธีการแสดงความจำนงบริจาคดวงตา

กระทำได้โดยติดต่อขอบัตรบริจาคดวงตาจาก ศูนย์ดวงตาสภากาชาดไทย ศึกบวิพัตร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จะติดต่อด้วยตนเองหรือโดยทางจดหมายก็ได้ แล้วกรอกข้อความลงในบัตรบริจาคดวงตาให้เรียบร้อย นึกส่วนปลายบัตรส่งกลับคืนมายังศูนย์ดวงตา 1 แผ่น ผู้บริจาคเก็บไว้ 1 แผ่น หลังจากนั้นขอให้ผู้บริจาคได้แจ้งให้ญาติ หรือผู้ใกล้ชิดทราบว่าตนเองได้แสดงความจำนงบริจาคดวงตาเมื่อถึงแก่กรรมเอาไว้ เมื่อผู้บริจาคดวงตาถึงแก่กรรมลง ญาติหรือผู้ใกล้ชิดควรจะรีบแจ้งให้ศูนย์ดวงตาทราบโดยด่วน เพื่อศูนย์ดวงตาจะได้รีบส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการผ่าตัดเก็บ cornea ถ้าผู้บริจาคถึงแก่กรรมที่ต่างจังหวัดก็ขอให้แจ้งให้แพทย์ของโรงพยาบาลประจำจังหวัดทราบทันที เพราะศูนย์ดวงตาได้ขอร้องให้แพทย์ของโรงพยาบาลประจำจังหวัดต่าง ๆ ช่วยเก็บ cornea ของผู้บริจาคแล้วรีบส่งมายังศูนย์ดวงตา

สิทธิของผู้แสดงความจำนง

ขอบริจาคดวงตา

เมื่อผู้แสดงความจำนงบริจาคดวงตาถึงแก่กรรมแล้ว และศูนย์ดวงตาได้นำ cornea มาใช้เรียบร้อยแล้ว สภากาชาดไทยจะมอบสิทธิสมาชิกกิตติมศักดิ์ให้แก่ทายาทของผู้บริจาคจำนวน 1 คน

ข. การเก็บ cornea ของผู้บริจาคที่ถึงแก่กรรมแล้ว

เมื่อศูนย์ดวงตาได้รับแจ้งว่ามีผู้บริจาคดวงตาถึงแก่กรรมลง เจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่เวรตลอดเวลา ณ ตึกรัตนสังวาลย์ชั้นบน ภายในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จะรีบเดินทางไปยังสถานที่เก็บศพของผู้บริจาคทันที เมื่อไปถึงศพก็จะสอบถามสาเหตุการตาย อายุ เวลาที่ถึงแก่กรรม และตรวจสภาพ cornea ของผู้ตายโดยละเอียด เมื่อพิจารณาเห็นว่าไม่มีข้อห้ามที่จะนำดวงตาของผู้บริจาคไปใช้แล้วก็จะผ่าตัดเก็บ cornea ไว้

กรณีที่ไม่สามารถนำ cornea ไปใช้ในการผ่าตัดเปลี่ยนให้ผู้ป่วย cornea พิการ คือ

1. ผู้บริจาคถึงแก่กรรมเกิน 6 ชั่วโมง
2. ผู้บริจาคอายุน้อยกว่า 5 ปี
3. ผู้บริจาคถึงแก่กรรมด้วยโรคติดต่อชนิดร้ายแรงบางชนิด เช่น septicemia ฝีในสมอง เยื่อหุ้มสมองอักเสบ หรือเนื้อสมองอักเสบ
4. ดวงตาที่ cornea เป็นโรค เช่น มีภาวะอักเสบหรือเป็นแผล
5. ดวงตาที่มีน้ำตึมาจับที่ตาขาว สาเหตุเนื่องจากผู้บริจาคมีโรคตับอักเสบจากเชื้อไวรัส
6. ดวงตาที่มี uveitis
7. ดวงตาที่มีมะเร็งของส่วนหน้าของลูกตา

วิธีผ่าตัดเก็บ cornea

เจ้าหน้าที่เก็บ cornea ของศูนย์ดวงตาจะทำการผ่าตัด โดยวิธีเอาดวงตาออกมาทั้งลูกจากศพ

ผู้บริจาค โดยไม่ให้เกิดการติดเชื้อเกิดขึ้น (aseptic technique) แล้วเก็บดวงตาไว้ในภาชนะของศูนย์ดวงตาซึ่งมีน้ำแข็งอยู่เพื่อรักษาอุณหภูมิไว้ที่ 4 องศา

แล้วนำกลับมาเก็บไว้ที่ศูนย์ดวงตา ดวงตาที่เก็บมานี้จะต้องรับนำมาใช้โดยเร็วอย่างช้าไม่เกิน 48 ชั่วโมงหลังจากที่ผู้บริจาคเสียชีวิต

ภาพที่ 2 รูปภาพขณะบรรจุดวงตาซึ่งมีดวงตาบรรจุอยู่ภายในกำลังจะถูกส่งไปยังประเทศบังกลาเทศ

จำนวนดวงตาที่ได้รับจากผู้บริจาคที่เสียชีวิตแล้ว

พ.ศ. 2508-2511 ไม่มี

พ.ศ. 2512-2517 320 ดวง

ค. การจ่ายดวงตาให้แก่จักษุแพทย์

ศูนย์ดวงตามีแบบฟอร์มขอรับดวงตาแจกไปยังจักษุแพทย์ของโรงพยาบาลต่างๆ ซึ่งมีผู้ป่วยที่จะต้องทำผ่าตัดเปลี่ยน cornea แล้วให้จักษุแพทย์กรอกข้อความ เช่น ชื่อผู้ป่วย การวินิจฉัยโรค ความรีบด่วน ของความต้องการ ที่อยู่ของจักษุแพทย์ ส่งแบบฟอร์มคืนกลับมายังศูนย์ดวงตา ศูนย์ดวงตาจะนำมาจัดลำดับก่อนหลังไว้ เมื่อได้

รับดวงตามา ศูนย์ดวงตา ก็จะจ่ายดวงตาออกไปให้ตามลำดับ นอกจากนี้ที่มีความจำเป็นด่วนก็จะส่งให้ทันทีเลย

จำนวนดวงตาที่ได้จ่ายไปแล้ว

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์	182	ดวง
โรงพยาบาลศิริราช	10	ดวง
โรงพยาบาลรามาริบัติ	58	ดวง
โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า	26	ดวง
โรงพยาบาลสวนดอกเชียงใหม่	4	ดวง
โรงพยาบาลตำรวจ	1	ดวง
โรงพยาบาลหญิง	1	ดวง
ห้องผ่าตัดสถานีกาชาด	11	ดวง

ประเทศเกาหลี	2	ดวง
ประเทศบังกลาเทศ	4	ดวง
เก็บรักษาไว้ ณ ศูนย์ดวงตาฯ	24	ดวง
รวม	320	ดวง

ง. การประสานงานช่วยเหลือผู้ป่วยโรค cornea พิกัดให้ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง

ศูนย์ดวงตาได้ขอร้องให้เหล่ากาชาดจังหวัดให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยที่สงสัยว่าจะสามารถรักษาได้โดยการผ่าตัดเปลี่ยน cornea โดยให้นำผู้ป่วยไปให้แพทย์ของโรงพยาบาลประจำจังหวัดตรวจ ถ้าแพทย์ลงความเห็นว่าคุณป่วยอาจจะรักษาได้โดยการผ่าตัดเปลี่ยน cornea ก็ให้ส่งผู้ป่วยมายังศูนย์ดวงตาเพื่อให้จักษุแพทย์ตรวจโดยละเอียด เมื่อจักษุแพทย์ลงความเห็นว่าคุณสมควรจะทำการผ่าตัดเปลี่ยนตาได้ ศูนย์ดวงตาก็จะนำผู้ป่วยไปพักรออยู่ ณ สววงคนวิชาวาส หรือสถานีกาชาด 11 บางแค เมื่อถึงลำดับของผู้ป่วยนั้นแล้วก็จะนำไปรับการผ่าตัดในโรงพยาบาล และจะส่งกลับภูมิลำเนาเดิมเมื่อการผ่าตัดรักษาเรียบร้อยแล้ว

แผนงานในอนาคตของศูนย์ดวงตา สภาภาษาไทย

1. จะพยายามชักชวนให้ประชาชนทุกจังหวัดของประเทศไทย แสดงความจำนงบริจาคดวงตาให้มากกว่านี้

2. จะพยายามขยายงานทางด้านวิชาการของศูนย์ดวงตาให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ เช่น วิธีเก็บดวงตาไว้ให้ใช้ได้นานขึ้นอีก

3. จะพยายามแจกจ่ายดวงตาให้แก่จักษุแพทย์ของต่างประเทศให้มากขึ้นอีก หากว่าศูนย์ดวงตาได้รับดวงตามากจนเหลือใช้สำหรับคนไข้ในประเทศไทยแล้ว

4. จะพยายามจัดหาเจ้าหน้าที่ และแพทย์ประจำศูนย์ดวงตาให้มากขึ้นกว่านี้ เพราะในขณะนี้ มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่เพียง 5 คน แพทย์ 1 คนเท่านั้น

เอกสารประกอบบทความ

1. Capella JA, Dedlhauser HF, Horn DL: Corneal Preservation.
2. Castroviejo R: Atlas of Keratectomy and Keratoplasty, Philadelphia, W.B. Saunder's 1966
3. กอบชัย พรหมินทะโรจน์ : การผ่าตัดเปลี่ยนแก้วตาในผู้ป่วยมีแผล เป็นที่แก้วตา เนื่องจากโรคคีดวงตา รายงานผลการผ่าตัดครั้งแรกในประเทศไทย จ.พ.ส.ท 43 : 278-97, 60
4. พระราชบัญญัติสภาภาษาไทย และระเบียบปฏิบัติสภาภาษาไทย ข้อ 176 จัตุวา
5. รายงานการประชุมคณะกรรมการศูนย์ดวงตาสภาภาษาไทย ครั้งที่ 1 วันที่ 19 พฤษภาคม 2517
6. รายงานการประชุมคณะกรรมการศูนย์ดวงตาสภาภาษาไทย ครั้งที่ 3 วันที่ 22 สิงหาคม 2517
7. รายงานการประชุมคณะกรรมการฝ่ายวิชาการศูนย์ดวงตาสภาภาษาไทย ครั้งที่ 2 วันที่ 9 กรกฎาคม 2517